

HAFNERJEVA KAPELICA MARIJE POMAGAJ v Bonovcu

Vid Klančar

**Hafnerjeva kapelica
Marije Pomagaj
v Bonovcu**

Vid Klančar

O kapelici

Bonovec je ledinsko ime travnate ravnice južno od Preske. Del je bil pred drugo svetovno vojno v lasti družine Lovra Hafnerja, trgovca, skladatelja in preškega organista. Ko mu je februarja 1933 v drugem zakonu nesrečno umrl desetletni sin Franci, je svojo bolečino »izlil na travniku«, kjer je dal postaviti kapelico v čast Marije Pomočnice. Po lokaciji se je kapelice prijelo ime kapelica v Bonovcu, po lastniku pa Hafnerjeva kapelica ali redko tudi Lorčkova¹ kapelica.

Načrt za kapelico je Hafner naročil arhitektu Jožetu Plečniku, ki je k sodelovanju pritegnil svojega takratnega asistenta na ljubljanski tehniški fakulteti Janeza Valentinčiča. Valentinčič je pod Plečnikovim vodstvom risal načrte za kapelico in vodil njeno gradnjo. Lastnoročno je tudi naslikal fresko, dekorativno poslikavo v notranjščini.²

¹ Lorč'k (iz Lovro) so včasih zbadljivo rekli Hafnerju.

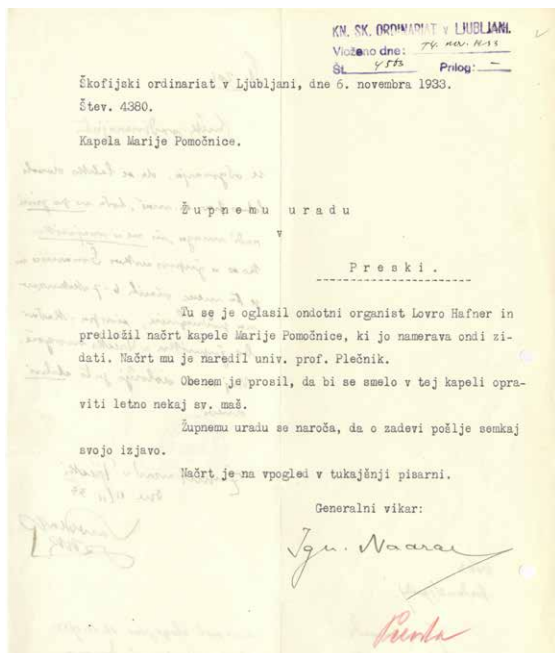
² Škerl 1934.

Kapelica leta 1934 ali 35 (Ministrstvo za kulturo, INDOK center)

Stilno je kapelica zasnovana v Plečnikovem slogu, ki po večini uporablja elemente, izhajajoče iz klasične arhitekture (steber, kamniti zid, leseno ostrežje itd.),

a jim daje nove likovne pojave in funkcije. To naredi na način, da ustvari novo likovno govorico, ki je zaradi izrednega Plečnikovega občutka zelo nadčasna. France Stele³ Plečnikov likovni izraz v povezavi s kapelico označi kot »nova trezna načela o lepoti«, o kapelici pa pove še, da »ustreza vsem pričakovanjem nabožne domišljije /.../ Ta kapela nam je kakor že marsikaj drugega, kar je ustvarila ljubljanska arhitekturna šola, dokaz,

Dopis generalnega vikarja škofije župniku v Preski (NŠAL, ŠAL Ž, župnija Preska, šk. 263)

da postaja novi slovenski arhitekt polagoma ne več samo projektant, ampak zlasti tudi vodja in vzgojitelj okusa svojega naročnika.«⁴

Hafner je dal kapelico postaviti iz močnega verskega čustva ob izgubi sina. To nakazujeta napisa na stranskih stenah v notranjosti kapelice. Na levi »V SLAVO MARIJI POMOČI NAŠI V ŽIVLJENJU

³ Takratni konservator in vodja spomeniškega urada za Slovenijo, ki je Plečnika zelo cenil.

⁴ Škerl 1934.

IN OB SMRTI« in na desni »DEVICI MARIJI NAŠI GOSPEJ IN MATERI DRUŽINA HAFNER MCMXXXIV«. Posvečena je brezjanski Mariji Pomagaj, katere kopija je nad oltarno mizo. Sliko je naslikal domačin Leon Kavčič,⁵ ki je podobno kopijo brezjanske Marije leta 1931 naslikal tudi za cerkev sv. Jožefa v župniji Joliet (Illinois) v ZDA.⁶

Lovro Hafner, preški trgovec, skladatelj in organist, ki je dal zgraditi kapelico (NUK, dlib.si)

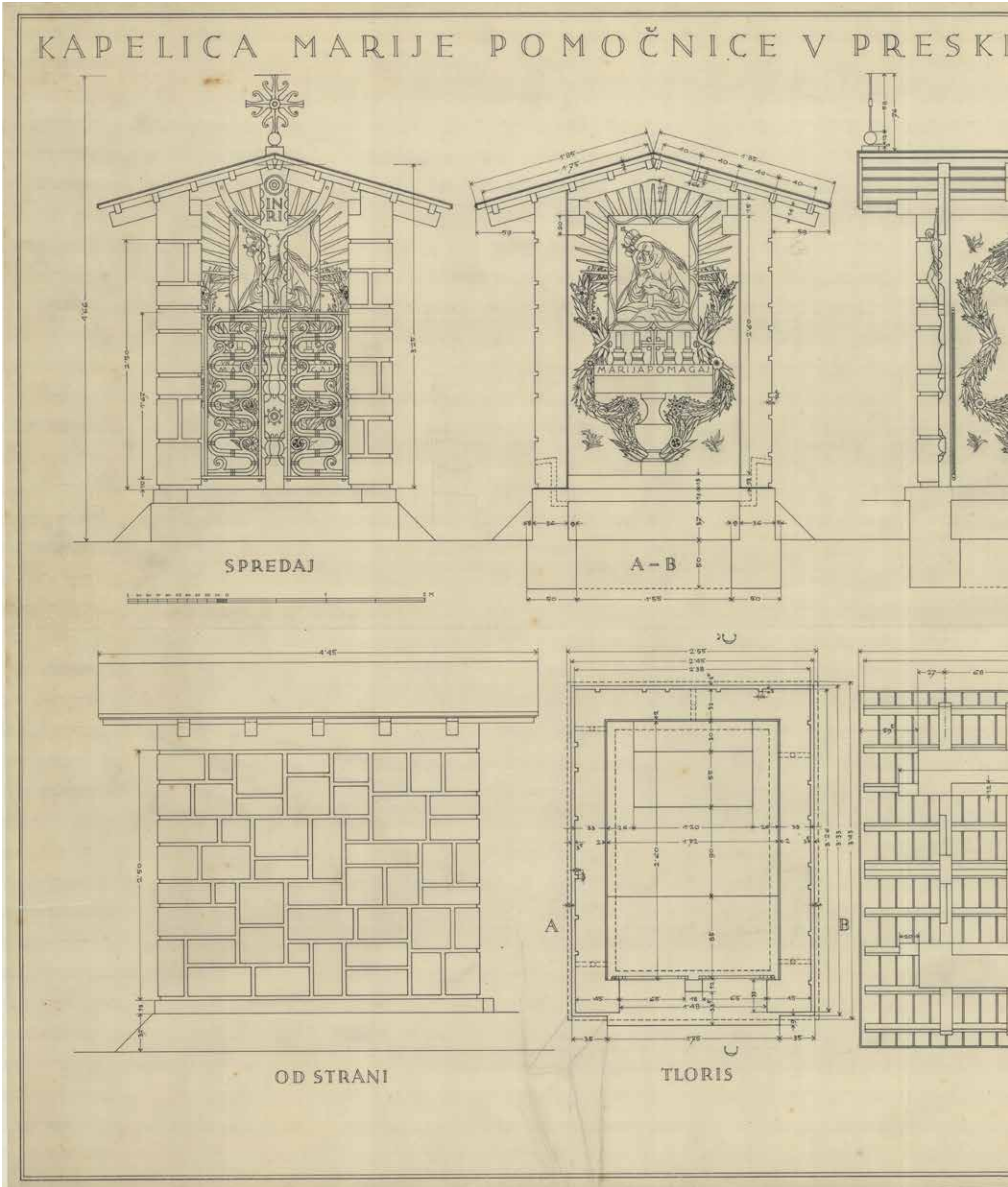
⁵ Leon Kavčič (1910–1945) je gimnazijo obiskoval v škofovih zavodih v Šentvidu. Kot zelo perspektiven slikar je imel v letih 1929 in 1930 nekaj objav svojih del v reviji *Ilustracija* in drugod. Želel si je študirati slikarstvo, a je na željo očeta leta 1939 doštudiral gradbeništvo. O njem kot slikarju je krajši prispevek v reviji *Ilustracija* (1929, letnik 1, številka 8, str. 252). Oče je bil iz Medvod, mama iz Goričan. Rojen je bil v Hrastjah pri Pivki, kjer je služboval njegov oče. Z družino so živeli na več lokacijah, ker je bil oče zaposlen na železnici in so se večkrat selili s službo.

⁶ *Slovenec*: političen list za slovenski narod (15. 7. 1931), letnik 59, številka 156, str. 3; *History of St. Joseph's parish, Joliet, Illinois* (1941), str. 29, 30. <http://www.dlib.si>

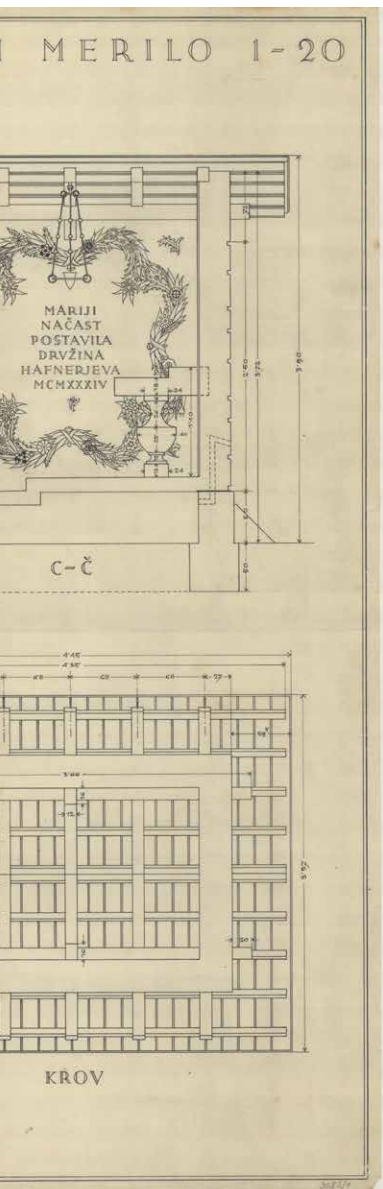
V času, ko so bile podeželske kapelice še močno zasidrane v historizme, ozirajoče na klasično arhitekturo, je bila pojava Hafnerjeve kapelice zelo drzna. V osnovi gre sicer za tradicionalno arhitekturno obliko kapelice t. i. zaprtega tipa, vse preostalo pa nosi izrazit Plečnikov pečat. Omet na fasadi Plečnik nadomesti z vidnim betonom. Na sredo vhoda na prvi pogled nelogično postavi leseni steber, a ga z ukrivljenima stranskima krakoma pri vrhu pretvori v razpelo, na katero umesti pozlačen Kristusov korpus. Rezljan, črno pobarvan sredinski steber bolj spominja na indijanski totem kot na slovensko razpelo. Ostrešje je v nasprotju s tradicijo zelo barvito, saj na črno obarvani opaž položi pozlačene profilirane diske ter s turkizno obarva lege in trakove na špirovcih. Omet v notranjščini pusti surov in ga dekorira z napisom in stilizirano rastlinsko motiviko v fresko tehniki, poslikavo pa obogati s pozlačenimi detajli. Okvirju oltarne slike Marije Pomočnice doda svetniški sij v obliki pozlačenih žarkov. Kapelici doda prostostoječi zvonik, grajen iz surovih betonskih cevi, na katere položi prav tako surovo, betonsko zvončnico.

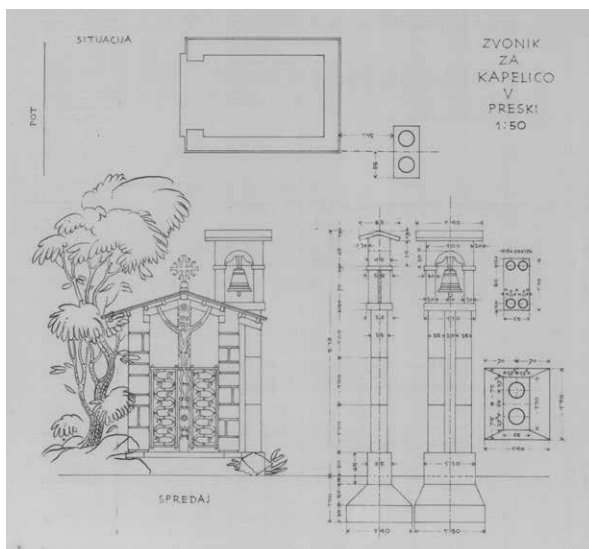
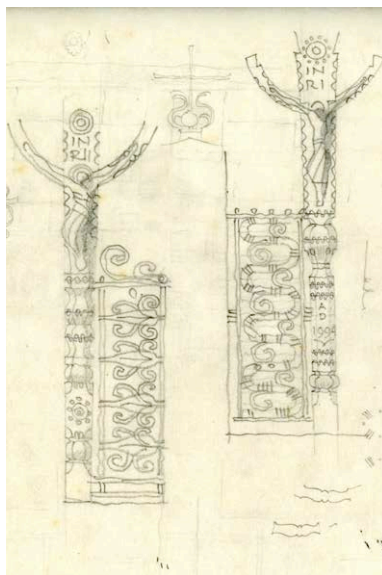
Arhitekt Jože Plečnik (Foto: MGML / Plečnikova zbirka)

Originalni načrt kapelice (Ministrstvo za kulturo, INDOK center)

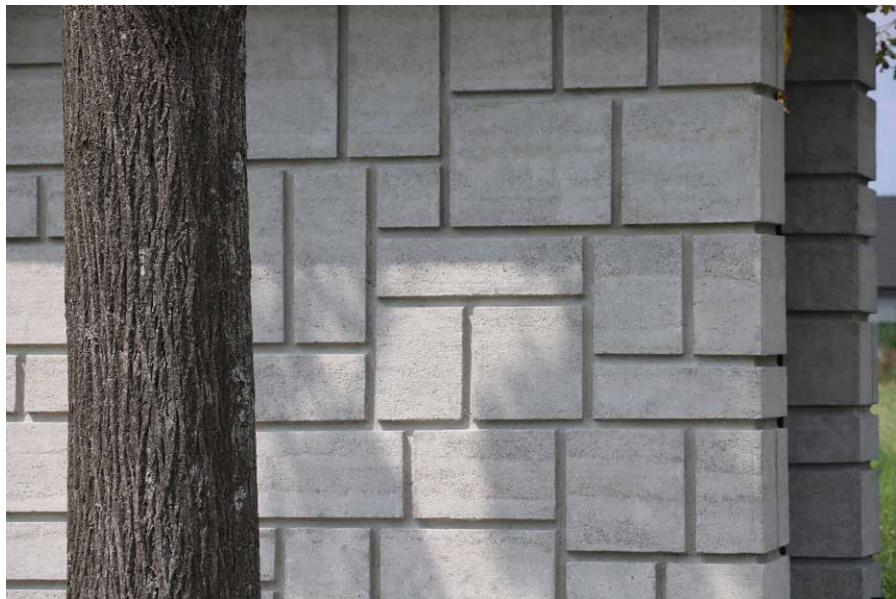

Plečnikova študija
vhodnega stebra
in kovinskih vrat
(Ministrstvo za
kulturo, INDOK
center)

Načrt zvonika (Ministrstvo za kulturo, INDOK center)

Drzen je tudi pristop h konstrukcijski zasnovi. Kapelica je betonski monolit, saj je celotno ostenje vlito iz enega kosa betona. Videz kamnitih blokov na fasadni strani so dosegli tako, da so na notranjo stran opaža pritrdili letve, ki so po razopaženju pustile sledi v obliki fug med bloki. Poznejše štokanje je poenotilo površino betona, na kateri so bili sicer vidni sledovi opaženja. Stele je o uporabi betona v Preski zapisal naslednje: »Predvsem je zunanjščina kapelice, ki je izvedena v betonu, podala zgled, kako se da tudi ta estetsko skrajno kočljivi in nevarni material z najpreprostejšimi sredstvi brezhibno obvladati.«⁷

⁷ Škerl 1934.

Ljudje sprva niso sprejeli njim neobičajne likovne govornice kapelice, kar je domačinka lepo povzela v zapisanih spominih: »Ljudem pa ta kapelica ni bila všeč in so godrnjali, da nima 'furma'! No, čez čas so prišli do spoznanja, da je moderna.«⁸ Verjetno je bil to razlog, da so domačini že kmalu po izgradnji ob vzdrževalnih in obnovitvenih posegih kapelico želeli narediti bolj »tradicionalno«. Prepleskali so vidni beton na fasadi kapelice in zvoniku ter »umirili« barvno podobo ostrešja, s tem pa kapelici odvzeli dober del Plečnikovega duha.

⁸ Ana Bizant iz Seničice.

Kapelica je bila zgrajena sredi polj in travnikov, na nasutju, ki jo za slab meter privzdigne nad okoliško ravnico. Ta je bila Plečniku tako všeč, da jo je ob ogledu lokacije poimenoval »deviška zemlja«. Kmalu po izgradnji so okoli kapelice zasadili različne vrste dreves, ki so s časom ustvarila gozdiček. Zanimiva je interpretacija, ki prvotno zasaditev drevja razlaga kot sveti gaj okoli kapelice.⁹ Preska se je v preteklih desetletjih širila in nekoliko zajedla travnike v Bonovcu, a je do kapelice še ostal travnat pas. Tako kapelica še ohranja značaj poljske kapelice.

Čeprav vaščani niso takoj posvojili nenavadnega »furma« kapelice, pa so jo zelo hitro vzeli za svojo. Bogoljub že nekaj mesecev po blagoslovu piše, da se ob nedeljah in praznikih popoldne h kapelici zbirajo častilci k molitvi in petju.¹⁰ Pred drugo svetovno vojno so vsako nedeljo popoldne prepevali litanije Matere Božje, kapelica je bila vključena tudi v telovsko procesijo. Vsako leto je bila pri kapelici maša tudi 24. maja na praznik Marije Pomagaj. Hafnerju se je uresničila želja, da bi kapelica postala prostor verskih obredov, predvsem čaščenja Marije. Po spominu starejših domačinov je Hafner tudi sam v povojnem času trikrat na dan pri kapelici molil rožni venec. Ko je novembra 1933 na škofijo prinesel načrte kapelice in prosil za dovoljenje za gradnjo, je hkrati prosil tudi za dovoljenje, da bi se letno v kapelici opravilo nekaj maš. Po blagoslovu je župnija Preska dobila dovoljenje škofije, da so lahko v poletnih mesecih pri kapelici do štiri maše mesečno.¹¹

⁹ Mastnak 2020.

¹⁰ Bogoljub 1934.

¹¹ NŠAL.

Prenos Marijine slike iz cerkve v kapelico na dan blagoslova 10. junija 1934 (arhiv Marije Bizjan)

Med drugo svetovno vojno maš in procesij pri kapelici ni bilo, morda občasno kakšna molitev. Besedno bogoslužje je bilo na praznik Marije Pomagaj, 24. maja leta 1944, ko so partizani vse fante, ki so bili pri bogoslužju, zajeli in mobilizirali v partizane. Tudi po vojni so bile maše ali procesije pri kapelici zelo redke. Za vsak obred je bilo treba predhodno prositi oblasti, ki pa dovoljenja niso dale vedno. Kapelica je bila tako po vojni dolgo brez življenja. To je pestrejše postalo verjetno šele po letu 1987, ko je v Presko za župnika prišel Zdravko Bahor. V samostojni Sloveniji so pri Hafnerjevi kapelici začeli obhajati maše za domovino ob prazniku državnosti, 25. junija. Prvo mašo za domovino pri kapelici je imel takratni nadškof Alojzij

Kapelica junija 1934, nekaj dni po blagoslovu, ko je še vidna okrasitev (arhiv Marije Bizjan)

Maša pri kapelici na praznik Marije Pomočnice 24. maja 1935 (arhiv Marije Bizjan)

Šuštar že 23. junija 1991, dva dni pred uradno razglasitvijo samostojnosti. Pri tej maši je bil tudi blagoslov takrat obnovljene kapelice in novega zvona. V zadnjih letih je maša za domovino združena s kulturnim programom.

Kapelica je bila blagoslovljena v nedeljo, 10. junija 1934. V župnijski kroniki je o blagoslovu zapisano: »Popoldan istega dne¹² blagoslov slike Mar. Pomočnice in Hafnerjeve kapelice na polju pod 'Polico'. Blagoslovil je sliko in kapelico g. kanonik Klinar, govor je imel domači župnik. Procesija po blagoslovu slike se je razvila iz cerkve, po vasi itd.; udeležili so se procesije prvoobhajanci, šolarji, moški in ženske,

¹² Zapis sledi zapisu o prvem sv. obhajilu, ki je bil na dan blagoslova dopoldan.

nosile so sliko dekleta Marijine družbe. Vsa pobožnost bila je prav lepa in zelo ganljiva. Sliko je slikal po sliki Mar. Pomočnice na Brezjah g. akademik Leon Kavčič tukajšnji rojak, kapelica se je pa postavila po načrtih mojstra vseuč. prof. Plečnika in njegovega asistenta Valentinčiča. Kapelica je zares lepa.« Za priložnost blagoslova je uršulinka M. Elizabeta Kremžar napisala pesem, ki jo je uglasbil sam Hafner, na blagoslovu pa zapel njegov zbor. Zvonik je bil postavljen zgodaj spomladi 1935, skupaj z zvončkom pa blagoslovljen 11. aprila 1935.

Kapelica nekaj let po izgradnji, ko je že vidna zasaditev dreves (arhiv Marije Bizjan)

Kapelico v Preski lahko uvrstimo v širši krog Plečnikovih sakralnih del, ki jih zaznamuje velika svoboda likovnega izraza, znotraj katerega Plečnik ustvari svojo arhitekturno govorico. Tej lahko pri njegovi sakralni arhitekturi sledimo skozi več primerov, med katerimi zlahka najdemo vzporednice tudi s kapelico v Preski. Viden beton je npr. Plečnik precej uporabil že leta 1913 pri dunajski cerkvi Sv. Duha, ki velja za eno prvih evropskih cerkva iz armiranega betona. Betonske cevi je uporabil že pri cerkvi sv. Mihaela na Barju, kjer je za nosilne stebre uporabil kanalizacijske cevi, ali pri cerkvi sv. Frančiška v Šiški, kjer so stebri na zvoniku prav tako iz betona. Barvitost strešne konstrukcije v Preski lahko primerjamo z bogojinsko cerkvijo, pozlačene profilirane diske na stropu kapelice pa s tistimi na zakristijskih vratih turistijske kapele v Vzajemni zavarovalnici. Med Plečnikovimi kapelicami je preška po arhitekturni formi še najbliže tradiciji, saj gre v osnovi za kapelico zaprtega tipa, ki je zelo pogosta spremljevalka slovenskega podeželja. Večina njegovih preostalih kapelic je namreč po arhitekturni zasnovi tako samosvojih, da je praktično vsaka zase unikat, ki mu težko najdemo kakršne koli vzore.

Fotografiji kapelice okoli leta 1950, ko se je nasad dreves že razrasel v gozdiček (arhiv Marije Bizjan)

Obnovitvena dela ¹³

Kapelica je bila v zadnjih desetletjih deležna več obnovitvenih posegov. Prvotno vidni beton je bil večkrat prepleskan z belim ali modrikastim beležem. Turkizni strešni legi, črni stropni opaž in črni vhodni steber so bili preslikani z rjavo. Prebarvan je bil neposlikan surovi omet v notranjosti in delno preslikana stenska poslikava, vključno s pozlačenimi detajli. Med obnovo sta bila delno preslikana tudi slika in okvir slike. Okoli leta 1949 so bili na konce špirovcev pritrjeni križki s številkami postaj križevega pota. Verjetno v šestdesetih letih, ko kapelica praktično ni bila nič v funkciji, je Hafnerjev sorodnik angela, zvonček in Kristusov korpus odpeljal v rodne Vičance.¹⁴ Leta 1991 je bil pred kapelico narejen kamnit podest in s kamnom tlakovana klančina, zunanjščina je bila prepleskana belo, fuge in zvonik

¹³ Poglavlje delno povzeto po poročilu o konservatorsko-restavratorskem posegu (glej literaturo), kjer so izvedeni posegi podrobno opisani in fotodokumentirani.

¹⁴ V župniji Velika Nedelja pri Ormožu. V času priprave konservatorskega načrta, predmetov ni bilo mogoče izslediti.

Kapelica pred obnovitvenimi posegi leta 2019

pa rdeče. V zvonik kapelice so takrat obesili nov zvon, ki pa je bil kasneje ukraden. Večina posegov je predstavljala odmik od prvotne Plečnikove zamisli o podobi kapelice. Konec leta 2011 je bila s kapelice ukradena bakrena streha, ki so jo zatem zamenjali s pločevinasto.

Potem, ko je Občina Medvode leta 2018 Hafnerjevo kapelico razglasila za kulturni spomenik lokalnega pomena,¹⁵ je začela aktivnosti za njeno obnovo. V letu 2019 je bil pripravljen konservatorski načrt,¹⁶ ki je na podlagi sondiranja in pregleda arhivskih gradiv določil potrebne posege za celovito prenovu. Pri tem se je sledilo cilju, da se kapelici čim bolj povrne njena prvotna podoba, kakršno si je zamislil Plečnik.

¹⁵ Uradni list RS, št. 45/2018, str. 7489.

¹⁶ Klančar 2019.

Neločljivi del kapelice je tudi njena neposredna okolica s travniki in zasaditvijo dreves. Travniki ob kapelici pomeni umestitev v neokrnjeno naravo, drevesa pa kapelici in njenim obiskovalcem nudijo zavetje. Poleg tega so drevesa zaradi svoje višine tudi prostorski označevalci v krajini. Potem, ko je eno od lip podrlo neurje, preostali dve pa sta bili odstranjeni zaradi varnosti,¹⁷ se čuti manjkajoča vertikala ob kapelici, ki bo v nekaj letih nadomeščena z lipama, ki ju je na novo zasadila občina.

Obnovitvena dela na kapelici, ki jih je v večini financirala njena lastnica Občina Medvode,¹⁸ so se začela spomladi 2020. Najprej so bili v restavratorski atelje odpeljani elementi, ki jih je bilo mogoče demontirati (slika z okvirjem, oltarni križec s Kristusom, pozlačeni diski), z deli na kapelici pa se je začelo nekoliko kasneje.¹⁹

Najopaznejše spremembe so bile po obnovi vidne na betonski fasadi kapelice in zvonika. Oba sta bila prvotno iz vidnega betona, zaradi česar se je vse preslikave odstranilo. Odstranjevanje se je izvedlo mehansko in s parnim čistilnikom. Saniralo se je tudi razpoke in nekaj poškodb betonske površine. Zvonik, ki je bil prvotno iz neobdelanih betonskih cevi, je bil med preteklimi posegi premazan s cementnim ometom.

¹⁷ Odločitev o podrtju dveh lip je bila sprejeta tudi na podlagi arborističnega mnenja (Mastnak 2020), ki je še pred neurjem pri vseh treh lipah ugotovilo poškodbe. Varnost obnovljene kapelice je tako prevladala nad ohranjanjem lip.

¹⁸ Elektrifikacijo, alarm in sistem zvonjenja je financirala Župnija Preska.

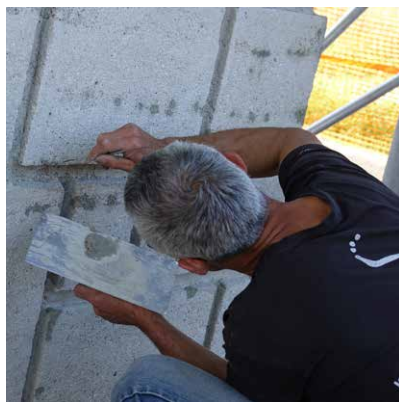
¹⁹ Izvedba del na terenu je bila močno zamaknjena, ker je bil njihov začetek prvotno mišljen v času, ko je izbruhnila epidemija koronavirusa.

Tudi tega se je površinsko saniralo in premazalo s cementnim mlekom. Informacijsko kamnito tablo na fasadi kapelice se je demontiralo in obrezalo do te mere, da fuga okoli kamna po širini ni odstopala od preostalih fug v vidnem betonu. Kamen je bi očiščen, napisne črke pa pozlačene.

Kovinska vrata in križ na strešnem slemenu sta se demontirala in naravnali so ukrivljene dele. Pretekle premaze se je odstranilo do kovinske osnove, zatem pa naneso zaščito proti rji in nov zaščitni barvni premaz. Marijin anagram na križu se je pozlatil.

Odstranjevanje preteklih opleskov s fasade

Kitanje in retuša poškodb na fasadi

Oltarna slika je bila v preteklosti nekoliko preslikana in z voščeno-smolno maso podlepljena z novim platnom. Barvna plast je bila ponekod obdrgnjena, na sliki je bilo tudi nekaj manjših točkovnih poškodb platna. Staro podlepljeno platno se je odstranilo, sliko

pa podlepilo z novim platnom. Slika je bila napeta na nov leseni zagozdni podokvir. Poškodbe na sliki se je kitalo in mesta poškodb retuširalo, sliko pa na koncu zaščitilo z lakom.

Sestavni del slike sta leseni, rezljani kroni Marije in Jezuščka, ki sta pritrjeni na diagonalno prečko podokvirja. Na lesu je bilo nekaj manjših poškodb, kroni sta bili med preteklimi posegi večkrat preslikani

Retuša oltarne slike

Okvir slike med restavriranjem

in bronzirani. Med posegi se je saniral leseni nosilec, odstranilo preslikave, kroni pa se je na novo pozlatilo in pobarvalo. Tudi okvir slike je bil v preteklosti večkrat preslikan. Preslikave se je odstranilo ter rekonstruiralo prvotni zeleni barvni nanos in pozlato. V povezavi z okvirjem je zanimiva listina, ki je bila malo pred začetkom obnove najdena pod rozeto vhodnega stebra v kapelico. Iz nje je mogoče razbrati, da je okvir slike in križ na oltarni mizi izdelal neki Stanko Barle (?),²⁰ sicer zaposlen pri mizarski delavnici Erman & Arhar v Šentvidu pri Ljubljani.²¹

Na oltarni mizi je pod sliko montiran mali križ s Kristusom. Les križa je bil v dobrem stanju,

²⁰ Priimek na listini je nečitljiv.

²¹ Prepognjen list papirja je bil v zelo slabem stanju, zlepljen, črnilo deloma sprano. Po zbravnanju listine je bilo s pomočjo pregleda pod UV-svetlobo prepoznanega večji del besedila. To je s kapelico povezano samo v delu »Prevzel sem delo križa in okvirja od gosp. Hafnerja«, preostalo pa gre v večini za zgodovinske okoliščine. Listino hrani Župnija Preska.

Kristusov korpus pa je imel nekaj poškodb. Oboje je bilo v preteklosti večkrat preslikano. Lesene dele se je saniralo, odstranilo preslikave ter izvedlo novo poslikavo in pozlato.

Kipec iz oltarne mize med restavriranjem

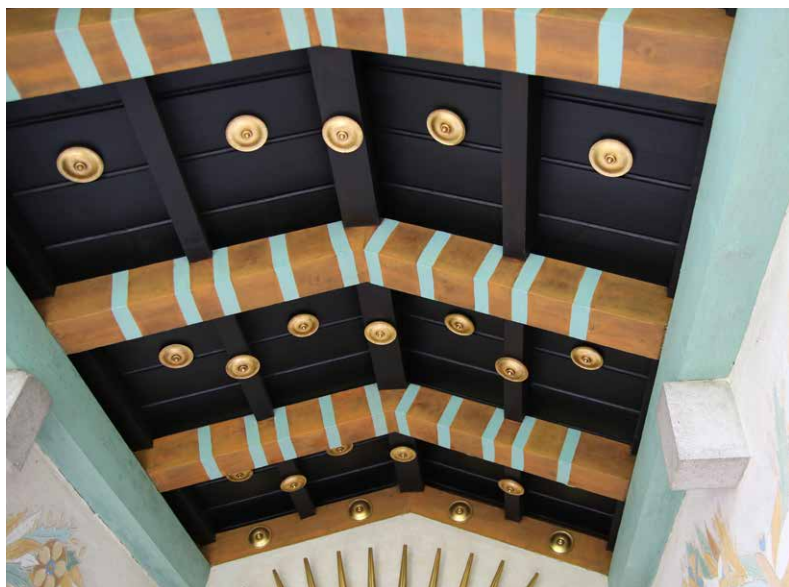

Retuša opleska ostrešja

Prvotno leseno ostrešje, sestavljeno iz kapnih leg, špirovcev, letev in stropnega opaža, je bilo ohranjeno, a ponekod zaradi lesnih insektov (hišni kozliček) in razpok na spojih v slabem stanju. Celotno ostrešje je bilo v preteklosti večkrat preslikano. Preslikave so odstopale od prvotne barvne podobe. Ostrešje se je mizarsko saniralo in zaščitilo pred lesnimi škodljivci.

Preslikave se je odstranilo in rekonstruiralo prvotno poslikavo. Ponekod je bila ta v tako dobrem stanju, da je bila potrebna le retuša. Obnovilo se je tudi križce s številkami postaj križevega pota, ki so bili montirani na koncih špirovcev.

Stropni opaz krasijo profilirani pozlačeni diski. Nekateri diski so bili v preteklosti že zamenjani, vsi pa so bili preslikani. Nekaj diskov je manjkalo. Ker originalna pozlata ni bila ohranjena, se je z diskov odstranilo vse sloje do lesa, les po potrebi saniralo in nato na novo pozlatilo. Na novo so bili izdelani manjkajoči diski. Na hrbtni strani treh diskov je zapis o rezbarju, ki jih je izdelal: »Fr. Gregorin, rezbar in pozlatar, v Št. Vid-u pri Ljubljani. 5. V. 1934.«

Na hrbtni strani vhodnega rezljanega stebra sta inicialki F. L., ki verjetno označujeta istega rezbarja kot pri dekorativnih diskih. Poslikava in pozlačeni detajli

Modeliranje kopije Kristusovega korpusa

na stebru niso bili prvotni in se jih je delno odstranilo. Spoje se je mizarško saniralo in nanese končni črni barvni premaz, enak tistemu na stropnem opažu. Obnovilo se je tudi kovinsko skrinjico na hrbtni strani stebra, ki je bila prvotno namenjena darovom. Ker skrinjica ni več v uporabi, se je prednjo odprtino do skrinjice zaprlo.

Kristusov korpus, ki je bil v preteklosti odnesen, se je izdelalo na novo. Za osnovo se je uporabilo starejše fotografije. Korpus je bil modeliran v glini (Franci Kavčič) ter nato odlit v umetni masi in pozlačen.

Dekorativna freska v notranjosti kapelice je bila v preteklosti ponekod preslikana. Na površini freske je bilo veliko prašnih usedlin in nečistoč. Nečistoče se je odstranilo, delno se je odstranilo tudi preslikave. Manjše poškodbe na barvni plasti so bile retuširane.

Na novo se je pozlatilo detajle, ki so bili v preteklosti preslikani. Del poslikave, ki je bila nestabilna, se je utrdilo.

Odstranjevanje nečistoč in preslikav s stenskih poslikav

Zlatenje detajlov stenske poslikave

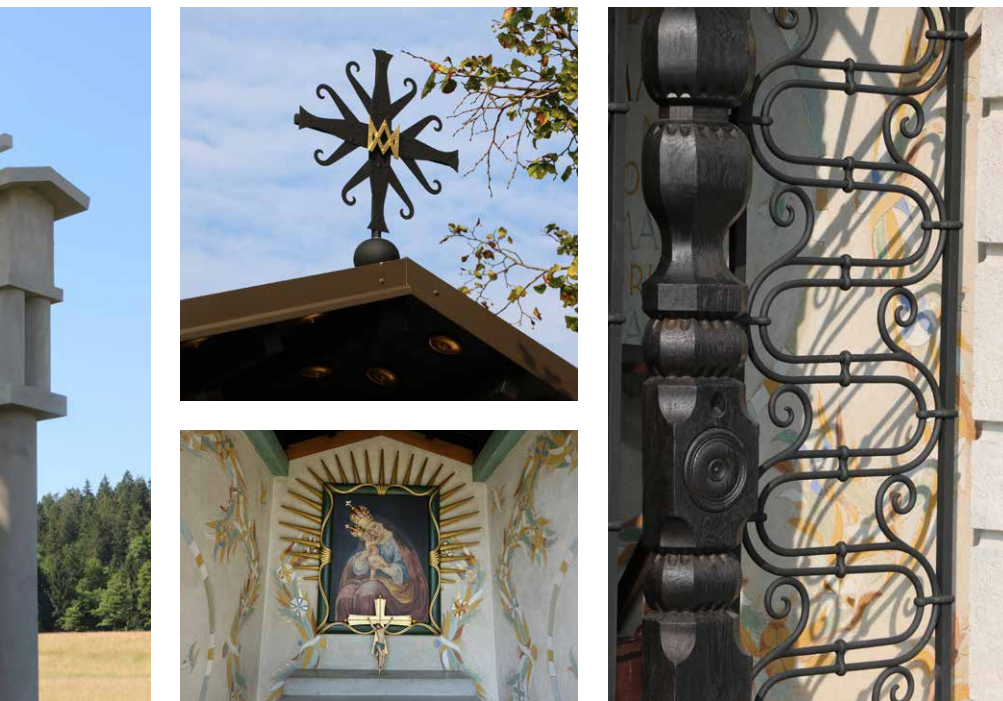
Obnovitvena dela na kapelici je izvajala ekipa restavradorjev Restavradorstva Kavčič, d. o. o., iz Šentjošta.²² Po obnovitvenih restavratskih delih se je v zvonik obesilo nov zvon z mehanizmom za zvonjenje in v kapelici uredilo razsvetljavo. Zaradi nevarnosti podrtja se je ob kapelici podrlo preostali lipi, uredilo zatravitev in zasadilo novi lipi.

²² Vodja del na lesu, kovini in betonu Franci Kavčič, ekipa Julijana Urbančič, Frančiška Oražem, Anita Cvetek, Janez Demšar, Alenka Kavčič; vodja del na oltarni sliki in freskah Anita Klančar Kavčič (zunanja sodelavka).

Restavratorska dela na kapelici so bila zaključena avgusta 2020, blagoslov obnovljene kapelice pa je bil oktobra istega leta.

Izvedeni projekt je primer dobre prakse obnove kulturnega spomenika v občinski lasti. Čeprav to formalno ni bilo potrebno, je Občina Medvode na lastno pobudo pred deli naročila izdelavo konservatorskega načrta, katerega sestavni del so podrobni popisi del. Ti so bili osnova za zbiranje ponudb za obnovo in kasneje izvedbo del. Pred deli je občina naročila dodaten

konservatorski nadzor,²³ ki je omogočal koordinacijo del med vpletenimi in hitro sprotno odločanje ob strokovnih dilemah. Veliko so k dobri izvedbi del pripomogli tudi strokovnjaki Restavratorstva Kavčič, d. o. o., ki so razumeli koncept vzpostavljanja prvotnega stanja in tudi sami s sondiranjem in opažanjem med delom pridobili nove informacije o prvotni podobi kapelice. Med delom so večkrat potekale strokovne komisije, na katerih se je na podlagi novih opažanj odločalo o prilagoditvah nadaljnjih del ali njihovih usmeritvah.

²³ Vid Klančar, samostojni konservator.

Avtentičnost prenove

Pri prenovi objektov kulturne dediščine se vedno srečujemo z vprašanjem avtentičnosti kulturnega spomenika, ki mora biti visoko na lestvici prioritet med načrtovanjem in izvajanjem del. Koncept avtentičnosti od vseh vpletenih pri prenovi zahteva iskreno željo, da se kulturni spomenik z obnovo predstavi v svoji izvirni podobi. V primerih, kot je Hafnerjeva kapelica, kjer je zaradi funkcionalnih in materialnih okoliščin mogoča popolna obnova, se je treba vsakršnim skušnjavam načrtovalca ali izvajalca, da bi objektu (do)dal svoj avtorski pečat, odpovedati.

Avtentičnost predstavlja številne vidike objekta, ki je predmet prenove: materialnega, simbolnega, estetskega, vsebinskega, krajinskega idr., ki skupaj tvorijo celoto. Bolj kot nam uspe z obnovo poustvariti vse vidike, bolj lahko govorimo o avtentični podobi. Pri kulturnih spomenikih, katerih avtor je znan, je vprašanje avtentičnosti povezano tudi z vpenjanjem v avtorski kontekst.

Vsi objekti doživljajo prenovitvene in vzdrževalne posege. Ti pogosto pomenijo odmik od prvotne podobe. Ker se običajno prenavljajo objekti, katerih avtorji niso več živi, so pomembni kakršni koli viri, ki nam poleg pregleda in sondiranja objekta pomagajo poustvariti idejo o prvotni podobi. Najpomembnejše je starejše fotografsko gradivo, veliko informacij pa lahko izvemo tudi iz arhivskih dokumentov, literature, časopisnih člankov in pričevanj starejših krajanov.

V primeru Hafnerjeve kapelice je bilo na voljo nekaj fotografij iz časa nastanka kapelice in nekaj let potem. S fotografijami smo si lahko dokaj dobro ustvarili podobo o prvotnem videzu kapelice in tudi o tem, kaj se je s kapelico dogajalo v desetletjih po izgradnji. Ker so fotografije črno-bele, vseh informacij ni bilo mogoče razbrati, npr. videza vidnega betona, barve kovinskih vrat, površinske obdelave Kristusovega korpusa itn. Kar

nekaj koristnih informacij se je pridobilo v pogovoru s starejšimi krajanji, ki se še spominjajo začetkov kapelice, ter ob pregledu njihovih osebnih arhivov.²⁴ V pomoč so bili tudi stari časopisni članki in preostala literatura.

Ne glede na dokaj celovite podatke o prvotni podobi Hafnerjeve kapelice je bilo treba z vidika avtentičnosti sprejeti nekatere odločitve in kompromise. Tako se je npr. zaradi odločitve, da se upošteva ljudska pobožnost, na koncih špirovcev ohranilo številke križevega pota, za katere vemo, da niso bile del prvotnega načrta in so bile nameščene okoli 15 let po izgradnji kapelice. Sprejeti je bilo treba tudi odločitev glede površinskega videza betonskih stebrov zvonika, saj vemo, da so bile cevi prvotno »surove« in kasneje preplastene s cementnim ometom. Ker ga ni bilo mogoče odstraniti, se je obnovilo zatečeno stanje. Čim manj opazno se je skušalo povečati ravnino med kapelico in klančino pred njo ter tako omogočiti lažje obhajanje maš pri kapelici. Odločitev za odstranitev žleba ni bila težka, saj pri tako majhni strehi žleb nima prave funkcije.

Pri zvoniku je zanimiv vpliv preplastitve cevi s cementnim ometom, debeline približno 1,5 cm. Poleg tega, da se je spremenil karakter betonske površine, so bila nekoliko spremenjena razmerja, saj sta se stebra nekoliko odebelila, razmik med njima pa zmanjšal.²⁵ Ker sta postavljena blizu, je zvonik z nanosom cementnega ometa izgubil nekaj elegancije, ki jo je sicer čutili na originalnem načrtu zvonika.²⁶

²⁴ Navedeni med viri.

²⁵ Razmerje razmik : steber se je z 1 : 1,75 povečalo na 1 : 2,4.

²⁶ Na razkorak elegancije na načrtu in zvoniku je opozoril Peter Krečič ter predlagal, da se preveri dimenzije.

Zaključek

Z obnovo v letu 2020 se je kapelici poskušal vrniti njen prvotni videz. V prihodnjih letih bo treba urediti še okolico kapelice z zasaditvijo dreves, s čimer se bo ponovno vzpostavila njena krajinska umestitev v prostor. Pomembno vlogo bodo imela v prihodnosti tudi vzdrževalna in morebitna obnovitvena dela, pri katerih bo enako kot med obnovo, potrebna pozornost glede ohranjanja avtentičnosti.

Ljudske navade in življenjski slog se spreminjajo. Kot je bila kapelica v prvih desetletjih, predvsem srečališče vernikov ob obredih, tako je v zadnjih desetletjih postala tudi prostor srečevanja mnogih sprehajalcev. Ko se ustavimo pri kapelici, imamo priložnost uživati v senci dreves, pogledu na okoliške travnike in Šmarno goro, počastimo lahko Marijo, obudimo lahko spomin na Lovra Hafnerja in njegovega sina ali pa zgolj občudujemo zapuščino našega velikega arhitekta Jožeta Plečnika.

Viri

- Spomini Ane Bizant iz Seničice, ki jih je posredovala njena hči Marta Štrukelj.
- Zapis g. Matije Kavčiča iz Medvod z dne 12. 11. 2018 in pogovor z njim. Njegov stric Leon Kavčič je naslikal kopijo brezjanske Marije za kapelico.
- Zapis Bernardke Osovnika iz Preske in pogovor z njo.
- Pogovor z Danico Kopač iz Vaš.
- Pogovor s Hafnerjevo vnukinjo Marijo Bizjan, ki ima v lasti nekaj načrtov kapelice in starejših fotografij. Na hrbtni strani nekaterih fotografij so opombe Lovra Hafnerja.
- Bogoljub: cerkveni list za Slovence (oktober 1934), letnik 32, str. 237.
- Bogoljub: cerkveni list za Slovence (november 1935), letnik 33, str. 253.
- Klančar Vid, Konservatorski načrt, mapa 3 – konservatorsko-restavratorski projekt, Medvode – Hafnerjeva kapelica v Preski, EŠD: 2188, junij 2019.
- Križnar Franc, Lovro Hafner (1883–1963) – slovenski glasbenik, Loški razgledi, letnik 40, številka 1, str. 103–135.
- Mastnak Matjaž, Arboristično mnenje o lipah pri Hafnerjevi kapelici v Medvodah, Arboretum Volčji Potok, UP-61/2020, 29. 6. 2020.
- Mastnak Matjaž, popis prvotne zasaditve dreves, narejen po analizi arhivskih fotografij, julij 2020, hrani Vid Klančar.

- Odlok o razglasitvi Hafnerjeve kapelice v Preski za kulturni spomenik lokalnega pomena, Uradni list RS, št. 45, str. 7489, 4. 7. 2018.
- Poročilo o konservatorsko-restavratorskem posegu, Hafnerjeva kapelica, Preska pri Medvodah, Restavratorstvo Kavčič, d. o. o., Šentjost, julij 2020.
- Škerl Silvester, Pogovor s konservatorjem dr. Fr. Steletom – Pomembna umetnostnozgodovinska odkritja v Sloveniji, Slovenec: političen list za slovenski narod (14. 8. 1934), letnik LXII, številka 183, str. 3.
- Nadškofjski arhiv Ljubljana (NŠAL) hrani nekaj gradiva iz leta 1933 in 34, ki se navezujejo predvsem na Hafnerjeve prošnje glede opravljanja maš v opravljanja maš v kapelici. Gradivo je shranjeno v NŠAL, ŠAL Ž, župnija Preska, šk. 263.
- Ministrstvo za kulturo, INDOK center, hrani najstarejšo fotografijo kapelice in obsežno zbirko načrtov, skic in kartonov iz zapuščine Janeza Valentinčiča.
- Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Ljubljana hrani kopije originalnih načrtov, ki so sicer v lasti Marije Bizjan. Med načrti so nekateri dvojniki tistih v INDOK centru.
- Kronika župnije Preska.

Hafnerjeva kapelica Marije Pomagaj v Bonovcu
Vid Klančar

Izdala in založila: Občina Medvode
Fotografije: Vid Klančar, Restavradorstvo Kavčič d.o.o.
Fotografija na naslovnici: Simon Trampuš
Oblikovanje: Minibig, Simon Trampuš s.p.
Jezikovni pregled: Urška Škvorc
Tisk: Tiskarna Print Point d.o.o.
Naklada: 500 kosov

Medvode 2020

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
726.9(497.4Bonovec)
KLANČAR, Vid
Hafnerjeva kapelica Marije Pomagaj v
Bonovcu / Vid Klančar ; [fotografije Vid
Klančar, Restavradorstvo Kavčič]. - Medvode
: Občina, 2020
ISBN 978-961-95115-0-3
COBISS.SI-ID 30027523

Knjižica je nastala na podlagi gradiva, zbranega ob pripravi konservatorskega načrta. Avtor bo hvaležen za kakršen koli novi podatek o kapelici ali pa za opozorilo o morebitnih napačnih podatkih. Oboje lahko bralci pošljete na vid.klancar@gmail.com.

»V zvezi z restavracijo kranjske cerkve bi omenil še razveseljivo dejstvo, da nova trezna načela o lepoti in pomembnosti prodirajo že tudi v novem nabožnem stavbarstvu. Organist g. Lovro Hafner v Preski je namreč postavil po načrtih Plečnikovega učenca arh. Valentinčiča, v najtesnejšem sodelovanju z njim in njegovim učiteljem, pri Preski kapelico, ki ustreza vsem pričakovanjem nabožne domišljije, to pa družijo strogo stvarno obliko in mnogimi potezami, ki so vredne, da na nje opozorimo javnost. Predvsem je zunanjščina kapelice, ki je izvedena v betonu, podala zgled, kako se da tudi ta estetsko skrajno kočljivi in nevarni material z najpreprostejšimi sredstvi brezhibno obvladati. Glede notranjščine pa je trebil opozoriti zlasti na način, kako je arh. Valentinčič lastnoročno dekoriral stene. V vlažen omet je namreč z rezilom zarisal vence cvetlic, to risbo pa je rahlo barval in tako ustvaril zidu zares svojstveno, nevsiljivo in materialno pristno dekoracijo. Ta kapela nam je kakor že marsikaj drugega, kar je ustvarila ljubljanska arhitekturna šota, dokaz, da postaja novi slovenski arhitekt polagoma ne več samo projektant, ampak zlasti tudi vodja in vzgojitelj okusa svojega naročnika.«

Iz intervjuja s konservatorjem Francetom Steletom

(Slovenec, 14. avgust 1934)